

The American Dream in the Philip Roth's Novels

Summary

The main themes of the novels of the contemporary classic of American literature, Philip (Milton) Roth, are alienation and loneliness. His characters are allegorical and generally represent modern people. In his trilogy that includes the novels "American Pastoral", "I Married a Communist" and "The Human Stain", he gives his interpretation of the phenomenon of the American Dream showing its other side. Each of the main characters of the novels represent a certain variant of the American Dream. However, all this turns out to be an illusion, and the American Dream appears to be a myth, which has no common with reality. The article analyzes the phenomenon of the American dream and the face of a modern person based on the novels of Philip Roth.

თემურ კობახიძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

აღსავალისა და კიბის მოტივი ტ.ს.ელიოტის „ნაცრისყრის ოთხშაბათში“

თავისი „სალხინებელი“ - პოემა „ნაცრისყრის ოთხშაბათი“ ელიოტმა 1930 წელს გამოაქვეყნა. ამ დროისათვის მისი ანგლოკათოლიკედ მოქცევის პროცესი უკვე დასრულებული იყო - ოდესღაც ანტიკლერიკალურად განწყობილი პოეტი 1928 წელს გამოაქვეყნებულ ესეთა კრებულში თავად ახასიათებს საკუთარ მრწამსს, როგორც „კლასიციზმს ლიტერატურაში, როიალიზმს პოლიტიკაში და ანგლოკათოლიციზმს რელიგიაში“. ცხადია, ამგვარი მეტამორფოზა პოეტის შინაგანი, მსოფლმხედველობითი ევოლუციის შედეგი იყო და მიზნად ისახავდა იმ ზნეობრივ იდეალთა ძიებას, რომელთა დაკნინებასაც ის ესეოდენ მძაფრად აღიქვამდა ჩიხში მოქცეული სამყაროს მხატვრული გააზრებისას. უკვე „კაცის ფიტულების“ პოეტური ესქატოლოგია ობიექტურად ცხადყოფს, რომ სრული სასოწარკვეთილების იქით გზა აღარ ჩანდა, რომ ამგვარი განწყობილებებით წერის გაგრძელება შეუძლებელი იყო და რომ ელიოტის პოეზიაში ნელ–ნელა გამოჩნდებოდა სალხინებლის წრეები. ამიტომაც, რომ ოციანი წლების მიწურულიდან მის ლექსებში ჭარბობს რელიგიური თემატიკა; პოეტი სულ უფრო ხშირად მიმართავს კათოლიკურ სიმბოლიკას და ღვთისმეტყველებას, რომელთა მხატვრული გარდასახვის გზით მაღალი ესთეტიკური ღირებულებების მქონე ლირიკულ პოეზიას ქმნის. უპირველეს ყოვლისა, ეს ეხება ელიოტის პოეტური შემოქმედების დამაგვირგვინებელ ქმნილებებს - „ნაცრისყრის ოთხშაბათსა“ (1930) და „ოთხ კვარტეტს“ (1943).

კათოლიკური წეს-ჩვეულების თანახმად, ნაცრისყრის ოთხშაბათი წინასააღდგომო მარხვის პირველი დღეა, როდესაც ტამარში მოსულ მორწმუნეს მღვდელი ნაცრით დააწერს შუბლზე ჯვარს და აუწყებს: გახსოვდეს, რომ მიწა ხარ და მიწადვე მიიქცევიო (დაბადება, 3.19). ეს დღე პირველქმნილ ცოდვასა და, აქედან გამომდინარე, საერთოდ ადამიანის ცოდვილ ბუნებას მოაგონებს მორწმუნეს; ამ დღეს იხსენიებენ უდაბნოში

ქრისტეს ორმოცდლიან ასკეზას და ეშმაკის მიერ მის ცდუნებასაც (მათე, 4. 1-11, ლუკა, 4, 1-13). ნაცრისყრის ოთხშაბათით იწყება სულისა და ხორცის სიმბოლური განწმენდა, ხანგრძლივი მზადება ქრისტეს აღდგომის შესახვედრად. ესაა ცოდვათა მონანიებისა და მხურვალე ლოცვის დღე, როდესაც მორწმუნე ევედრება უფალს, რათა მისი შეწევნით უარი თქვას ამქვეყნიურ ამაობაზე და მთელი არსებით ღვთაებრივ ნებას მიენდოს. „Our peace in His will” (მის ნებაშია ჩვენი მშვიდობა) - დანტეს „სამოთხიდან“ ნასესხები ეს ფრაზა, რომელიც პოემის ადრეულ რედაქციაში მისი მეხუთე ნაწილის სათაურს შეადგენდა, „დიდმარხვის ოთხშაბათის“ საერთო განწყობილებას გამოხატავს.

პოემა შეიცავს ნაცრისყრის ოთხშაბათის სალიტურგო ტექსტის მრავალ მინიშნებას, მათ შორის - რამდენიმე საკვანძო ფსალმუნის რემინისცენციას, რომელთაგან უმნიშვნელოვანეს ასოციაციურ ფონს ქმნის ცნობილი „Miserere secundum...” (ინგლისურ ბიბლიაში ეს ფსალმუნი რიგით 51-ეა: “Have mercy upon me, O God...”). ფსალმუნის გარდა, პოემის სიმბოლიკის მნიშვნელოვანი წყაროა ამ დღის შესაფერისი საკითხავიც - წინასწარმეტყველება ესაიასი (58), წინასწარმეტყველება იოველისა (12), ეპისტოლე ებრაელთა მიმართ (2) და სხვა. ყოველივე ამის ხსენება ზედმეტად არ მესახება, რადგან ფაქტობრივად, პოემა სალიტურგო ტექსტის პოეტურ იმიტაციას წარმოადგენს, რაც მისი მხატვრული სპეციფიკის ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი მხარეა. მეორე მხრივ, „ნაცრისყრის ოთხშაბათი“ იმგვარად არის აგებული, რომ მისი აღქმისას საეკლესიო რიტუალსა და ტრადიციული სიმბოლიკის ცოდნა, თუმც სასურველი, არც მაინცდამაინც აუცილებელია - პოემის სევდიანი და საზეიმო ლირიზმი ისედაც მძაფრ განცდით ზემოქმედებას ახდენს მკითხველზე.

„ნაცრისყრის ოთხშაბათის“ სხვა ასოციაციურ წყაროთა შორის უმნიშვნელოვანესია XVI საუკუნის ესპანელი მისტიკოსის, სან ხუან დე ლა კრუსის წიგნი „ზეადსვლა კარმელის მთაზე“ (1578) და ლენსლოთ ენდრიუსის ქადაგებები, რომ აღარაფერი ვთავათ დანტეზე, რომლის გავლენა, როგორც თემატური, ისე პოეტიკური თვალსაზრისით აქ უმთავრესია. ასოციაციათა მთელი ეს „არსენალი“ პოემაში იმგვარად არის გარდასახული, რომ მკითხველი, რომლისთვისაც ჩამოთვლილი წყაროები სრულიად უცნობია, უცხო სხეულად არ აღიქვამს მასში ჩართულ ციტატებსა და მინიშნებებს, უფრო სწორად, ვერც

კი შეამჩნევს მათ. პოემის ყურადღების კონცენტრაცია ლირიკული გმირის განცდაზე ხდება, თუმცა იგრძნობა, რომ უშუალოდ თქმულის მიღმა მეტად მნიშვნელოვანი, სიმბოლური აზრიც „იმალეა“. რეალურ სათქმელსა და უშუალოდ თქმულს შორის „შეუსაბამობა“ „დიდმარხვის ოთხშაბათში“ ისე მკაფიოდ არ არის გამოხატული, როგორც ეს, ვთქვათ, „უნაყოფო მიწაში“, მაგრამ სათქმელის ირიბად მოწოდება აქაც მნიშვნელოვანი ხერხია, რომელიც ამძაფრებს მხატვრული ქსოვილის დამაბულობას და ზრდის ელიოტის უაღრესად ლაკონური პოეტური ფრაზის განცდითი ზემოქმედების უნარს.

ამრიგად, „ნაცრისყრის ოთხშაბათის“ ძირითადი თემაა ცოდვათა მონანიების გზით სულის განწმენდა და ღვთაებრივი საწყისისაკენ სწრაფვა. პოემის უმთავრეს სიმბოლოთა როლს ამ თემატიკის შესაბამისი, „სალხინებლური“ სახეები ასრულებს - ესაა უდაბნო, ბაღი და მათ შორის მოთავსებული კიბე. ცხადია, ყოველი მათგანი პოემის კონტექსტში უამრავ ასოციაციას შეიცავს - უდაბნო და ბაღი ჩვენი ლიტერატურული და რელიგიური ტრადიციის ცენტრალური სიმბოლოებიაო, აღნიშნავს ნორთროპ ფრაი. რაც შეეხება კიბეს, ეს სახე ტრადიციულად ზეაღსვლას, ამაღლებას, მიუწვდომლისაკენ სწრაფვას აღნიშნავს და, სხვა სიმბოლოებთან ერთად, დანტეს სალხინებელთან“ აკავშირებს „დიდმარხვის ოთხშაბათს“. ანალოგიური ასოციაციური დატვირთვის მატარებელია პოემაში ნახსენები და ხოტბამესხმული ქალბატონიც (Lady), სიმბოლურად ბეატრიჩეს რომ შეესატყვისება და ნაწარმოების ფინალში ღვთისმშობელთანაა გაიგივებული.

პოემა ექვსნაწილიანია და ნაწილთა მიხედვით თემატური მასალა მასში მკაფიოდ არის დიფერენცირებული. პირველ ნაწილში უმთავრესია განდევნის, მიუსაფრობის, მოკვეთილობისა და განწირულობის თემა, რომელიც ასოციაციურად უკავშირდება დანტეს უფროსი თანამედროვის, პოეტ გვიდო კავალკანტის (1250–1300) „ბალადას, დაწერილს სარანცაში განდევნილობისას“. „ნაცრისყრის ოთხშაბათში“ ციტირებულია ამ „ბალადის“ პირველი პჭკარის თარგმანი: „Because I do not hope to turn again...“ (რამეთუ იმედი აღარა მაქვს დაბრუნების...“), რაც მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს მთელი პოემის თემატურ მიმართულებას. კავალკანტის ნაწარმოებში სამშობლოდან განდევნით, სატრფოსთან განშორებით და სიკვდილის მოლოდინით გამოწვეული განცდაა

გამოხატული. ელიოტი ამ თემატიკას უსაზღვროდ განაზოგადებს – მისთვის ტრაგიკული განცდის გამომწვევია საერთოდ დაბრუნების, განვლილის გამეორების, დაკარგული ნეტარების აღდგენისა თუ წარსულის ცოდვათა გამოსყიდვის შეუძლებლობა. ესაა დროსა და სივრცეში ადამიანის შეზღუდულობის, ჯერ-არყოფნისა და უკვე აღარ ყოფნის უსასრულობათა წინაშე მისი უმწეობით გამოწვეული სევდა:

Because I know that time is always time

And place is always and only place

And what is actual is actual only for one time

And only for one place

[რამეთუ ვიცი, რომ დრო ყოველთვის დროა და ადგილი - ყოველთვის და მხოლოდ ადგილი და ის, რაც რეალურია, მხოლოდ ერთი დროისა და ერთი ადგილისათვის არის რეალური.]

დროისა და მარადისობის ანტინომია, რომლის დამღევესაც ელიოტი მხოლოდ მოგვიანებით, „ოთხ კვარტეტში“ ახერხებს, „ნაცრისყრის ოთხშაბათში“ საერთო დრამატული განწყობილების საფუძველია. იმედისმომცემი მოტივის სახით, ამ ნაწილის ფინალში ჩართულია ლათინური „Ave maria“-ს ინგლისურად თარგმნილი ნაწყვეტი, რაც იმის მიმნიშნებელია, რომ ყოველივე აქამდე თქმული სხვა არაფერია, თუ არა ღვთისმშობლისადმი აღვლენილი ლოცვა. პოემის მომდევნო ნაწილებში ქალწული მარიამის, როგორც ღვთის წინაშე შუამავლისა და ცოდვილთა ქომაგის სახე (Virgin the Intercessor) უკვე განმსაზღვრელი მნიშვნელობის მქონე სიმბოლოდ იქცევა.

ღვთისმშობელთან ერთად, მეორე ნაწილის უმთავრესი სიმბოლური სახეებია „ქალბატონი, რომელიც პატივს მიაგებს ქალწულს ფიქრებში“, ღვიას ხის ძირას წამოწოლილი სამი ლეოპარდი და უდაბნოში მიმოფანტული გათეთრებული ძვლები. „ქალბატონის“ სახე მრვალნიშნადია - ის ლირიკული გმირის ამაღლებული ტრფობის საგანია და, ამავე დროს, ირრეალურ სამყაროში მისი მეგზური, რომელიც უკვე პოემის ამ ნაწილში ასოციაციურად ღვთისმშობელთანაა დაახლოებული. ამ შემთხვევაში „ქალბატონი“ განსახიერებელი მაღლი და სიყვარულია; ის მკვდრეთით აღდგომის,

სიცოცხლის გაგრძელებისა და სულიერი საწყისის განახლების, ცოდვათა გამოსყიდვის აღმნიშვნელი სიმბოლური სახეა. ღვიას ხეს სიცოცხლის ხის სიმბოლური მნიშვნელობა ენიჭება, მაგრამ, ამასთან ერთად, ეს ის ღვიაა, რომელთანაც ჩამოჯდა უდაბნოში მოხეტიალე წინასწარმეტყველი ელია და ღმერთს სიკვდილი შესთხოვა (მე-3 წიგნი მეფეთა, 19:4). სიკვდილი „ნაცრისყრის ოთხშაბათში“ უბრალოდ, ფიზიკური არსებობის დასასრული კი არ არის, არამედ ზეარსთან ამაღლებისა და ღმერთთან ზიარების გზაა: ელია წინასწარმეტყველიც, თავისი ვედრების შემდეგ, ორმოც დღე-ღამეს ანდომებს ჰორების მთაზე ასვლას და იქ, ღმერთისაგან მორიგ შეგონებას ისმენს (მე-3 წიგნი მეფეთა, 19:8-10). სამი ლეოპარდიც, დანტეს ალეგორიულ ცხოველთა მსგავსად, იმ ზღვარს მიანიშნებენ, რომლის შემდეგაც „თხრობა“ ირრეალურის სფეროში გადადის. აქ მწარე მონანიებითა და უსასოობის განცდით სულის განწმენდა სრულდება, ხოლო უდაბნოში მიმოვანტული ძვლები ღვთისმშობლისადმი ქებას ადავლენენ. ეს „ქება“, (ანუ, როგორც მას სპეციალურ ლიტერატურაში იხსენიებენ, „გამხმარი ძვლების სიმღერა“) თითქმის თანაბრად ეხება „კდემამოსილ ქალბატონსაც“ და ქალწულ მარიამსაც. მარიამი აქ „წყნარ და ნაღვლიან მდუმარეთა ქალბატონად“ არის წარმოსახული და, კათოლიკური ლიტანიის იმიტაციის გზით, „მეხსიერების და თავდავიწყების ვარდთანაა“ გაიგივებული. აქვე ვარდი იქცევა „ბაღად, სადაც ყველა ტრფობანი აღესრულება“, ანუ მიწიერ სამოთხედ, რომელიც კათოლიკურ ტრადიციაში განწმენდის უკანასკნელ საფეხურს განასახიერებს:

The single Rose

Is now the Garden

Where all loves end

[ის ერთადერთი ვარდი ახლა ბაღია, სადაც ყველა ტრფობანი აღესრულება.]

პოემის მესამე ნაწილი მთლიანად ეთმობა უშუალოდ ზეადსვლისა და კიბის აბსტრაქტულ სიმბოლიკას. აქ წარმოსახულია ის ცდუნებები და კომმარული ზმანებანი, ღმერთთან აღმავალ სულს რომ ელტვიან, მათ შორის - დემონი, რომელიც ერთდროულად „იმედისა და სასოწარკვეთილების მაცდურ ნიღაბს ატარებს“; თვით კიბე შედარებულია „მოხუცის დორბლიან, უკბილო პირთან“, „ბებერი ზვიგენის ხახასთან“ და

ა.შ. ნაწილის უმთავრეს ასოციაციურ ფონს ქმნის სულის განწმენდის მისტიკური კიბის სიმბოლო სან ხუან დე ლა კრუსის მედიტაციებიდან და ამაღლება-ზეადსვლის დანტესეული სიმბოლიკა, რომლითაც იწყება „ღვთაებრივი კომედიის“ სამივე ნაწილი - თვით ჯოჯოხეთში ჩასვლის წინ დანტე „ხსნის გორაკზე“ ა დ ი ს (ქება I, 13-30. იხ. აგრ. სალხინებლის კარიბჭესთან სამი საფეხურის აღწერა (ქება IX, 94 – 100). კიბეზე ასვლას ახსენებს არნო დანიელიც თავის „პროვანსულ“ მონოლოგში, რომლითაც ის დანტეს მიმართავს („სალხინებელი“ ქება XXVI, 145-147):

Ara vos prec, per aquella valor
que vos guida al som de l'escalina,
sovenha vos a temps de ma dolor

[გემუდარებით, იმ ძალის გულისათვის, რომელიც ამ კიბეზე წინ მიგიძღვებათ, საჭირო დროს გაიხსენეთ ჩემი ტანჯვა.]

კიბე ხელთ უპყრია იერონიმუს ბოსხის ცნობილი ტრიპტიხის, „თივის გადატანის“ ერთ-ერთ ცენტრალურ პერსონაჟსაც, იქვე წარმოსახულ მიწიერ სამოთხეში ასვლას რომ ლამობს. საერთოდ, უნდა ითქვას, რომ ელიოტის „სალხინებლური“ სიმბოლიკა (შადრევნები, ბალები, ფრინველები, თევზები და ა.შ.) სხვა, ძირითად წყაროთა გარდა, ბოსხის ფერწერითაც არის ნაკარნახევი (იხ. განს. ტრიპტიხი „მიწიერ განცხრომათა ბალი“). ამ დიდებული მხატვრის ღრმად რელიგიური და ამავე დროს, ირონიულ-პაროდული მსოფლადქმა „უნაყოფო მიწისა“ და „ოთხი კვარტეტის“ ავტორისათვის ყოველთვის ახლობელი იყო. ნაწილი მთავრდება სახარების ციტატით: „უფალო, არა ღირს ვარ მე“. ამ სიტყვებით კაპერნაურმს ჩასულ ქრისტეს მიმართავს ასისტავი, რომელიც შესთხოვს, მომაკვდავი მონა განმიკურნეო: „სიტყვითა მხოლოდ თქუ და განიკურნოს მონა ჩემი“ (მათე, 8:8). ციტატი სიმბოლურად გამოხატავს ჭეშმარიტი რწმენით სულის განკურნების აუცილებლობას - ამ სიტყვებს, კათოლიკური წესის თანახმად, მღვდელიც წარმოსთქვამს ზიარებისას.

თემატურად, პოემის მეოთხე ნაწილი მეორეს წააგავს, იმ მხრივ, რომ ის ისევ ღვთისმშობელსა და ქალბატონს ეხება, მაგრამ მახვილები აქ სხვაგვარადაა განაწილებული, განსხვავდება ხატოვანებაც. წინა პლანზე ღვთისმშობელია წამოწეული, ხოლო კდემამოსილი ქალბატონი, რომელმაც ერთდროულად „იცის და არც იცის მარადიული მწუხარება“, მხოლოდ დასაწყისშია მასთან გაიგივებული, როგორც „თეთრსა და ლურჯში, მარიამის ფერებში მავალი“. თავად ღვთისმშობელი წარმოსახულია, როგორც „მადრევანთა გამმართველი“ და „გაზაფხულის განმაახლებელი“, მაგრამ ამავე დროს, როგორც უსაზღვროდ სევდიანი, მწუხარე დედა. ასოციაციათა სპექტრი აქ უსასრულოდ მდიდარია - მწუხარე ღვთისმშობელი (Mater Dolorosa) უთვალავ მხატვრულ ქმნილებაშია განსახიერებული, მათ შორის, მუსიკალურშიც – “Stabat Mater” პერგოლეზისა, როსინისა და ა.შ.). პოემაში ის ურთხელთა შორის დგას (ურთხელი სიკვდილის შუასაუკუნეობრივი სიმბოლოა), „თავს ხრის.. მაგრამ ხმას არ იღებს“, ხოლო მიცვალებული, რომელსაც მარტორქა ცხენები (unicorns) „მოოქროვილი სახედრით“ მიეზიდებიან, განსვენებული ღმერთია - თანამედროვე სამყაროში რწმენის მდგომარეობის ირონიული ალეგორია. და მაინც, “იქ”, ბაღში, ფრინველები გალობენ და შადრევნები იფრქვევიან - „დრო გამოსყიდულია“, ღვთისმშობლის ღმობიერებითა და თანადგომით მას აზრი და მნიშვნელობა აქვს მინიჭებული. დასასრულ, აქაც ციტირებულია ღვთისმშობლისადმი ლოცვის, ამჯერად „Salve Regina” -ს თარგმნილი ფრაგმენტი „And after this our exile...” („და ამ ჩვენი განდევნილობის შემდეგ...“), რომელიც გაუგრძელებლად წყდება. ასოციაციური ქვეტექსტის დედააზრს სწორედ ეს გაგრძელება შეადგენს: „... მოგვავლინე კურთხეული ნაყოფი მუცლისა შენისა იესო“ (...show unto us the blessed fruit of thy womb, Jesus). პოემის მომდევნო ნაწილიც სწორედ ღვთის გამოცხადების თემას ეძღვნება.

„ნაცრისყრის ოთხშაბათში“ ღმერთი წარმოსახულია, როგორც სიტყვა. ეს სიმბოლური სახე უმდიდრეს ფილოსოფიურსა და ღვთისმეტყველურ ტრადიციას ეფუძნება, მაგრამ ელიოტის პოემაში მისი უშუალო წყაროებია იოანეს სახარება და ლენსლოთ ენდრიუსის ქადაგებები. სწორედ ენდრიუსის ქადაგებიდან არის ნასესხები ღმერთის, როგორც პარადოქსის - „უსიტყვო სიტყვის“ სიმბოლური სახე. ესაა „Verbum Infans, the Word

without a word, eternal Word not able to speak a word”, ანუ ყრმა იესო, რომელსაც ჯერ სიტყვის თქმა არ ძალუძს, მაგრამ ამავე დროს, ის თვითვეა სიტყვა, ლ ო გ ო ს ი. ცნობილია, რომ „უხრწნელ ჭეშმარიტებათა“ გადმოსაცემად, ღვთისმეტყველება ხშირად მიმართავს პარადოქსების ენას. ამ ხერხს ოდითგანვე იყენებს რელიგიურად ორიენტირებული პოეზიაც (ამ საკითხს უფრო ვრცლად „ოთხი კვარტეტისადმი“ მიძღვნილ თავში შევხებით), რაც გვაფიქრებინებს, რომ „უსიტყვო სიტყვის“ სახე „დიდმარხვის ოთხშაბათში“ მხოლოდ ენდრიუსის ქადაგებით არ უნდა ყოფილიყო შთაგონებული. გარდა ამისა, პოემის მხატვრულ კონტექსტში ეს სიმბოლო მეტამორფულად გავრცობილია, გაშლილია და ენდრიუსის რიტორიკული სახის მექანიკურ „სესხებად“ კი არ აღიქმება, არამედ მის გავრცობილ ინტერპრეტაციად:

If the lost word is lost, if the spent word is spent

If the unheard, unspoken

Word is unspoken, unheard;

Still is the unspoken word, the Word unheard,

The Word without a word, the Word within

The world and for the world;

And the light shone in darkness...

[თუ დაკარგული სიტყვა დაკარგულია, თუ დახარჯული სიტყვა დახარჯულია, თუ ჩუმი, უთქმელი სიტყვა უთქმელია, ჩუმი, მდუმარეა უთქმელი სიტყვა, სიტყვა უხმო, უსიტყვო სიტყვა, სიტყვა სამყაროში და სამყაროსთვის; და ნათელი იგი ბნელსა შიგან ჩანს...]

გამოცხადების მოწმენი ვერ გახდებიან ისინი, ვინც „დღისით და ღამით ბნელში დაიარებიან“ (იხ. ეკლესიასტე, 2:4 – „ბრძნისა თუალნი თავსა მისსა და უგუნური ბნელსა შინა ვალს“). მაგრამ „მოსასხამიანმა დამ“ („Veiled sister“) - იმავე ღვთისმშობელმა, იმავე ბეატრიქემ, თეთრ მოსასხამში რომ მოევლინება დანტეს „სალხინებელში“ – (ქება XXX, 31-33), ეს “უგუნურიც“ უნდა შეავედროს უფალს, თუმცა ისინი „სიტყვის წინააღმდეგ აწრიალებულ“ სამყაროს განასახიერებენ - „ხმაურში დადიან და ხმა კი არ ესმით“.

პოემის უკანასკნელ ნაწილში თავს იყრის ყველა ძირითადი მოტივი და სიმბოლური სახე - ელიოტი აქაც არ ღალატობს „უნაყოფო მიწისა“ და „ოთხი კვარტეტის“ კომპოზიციურ პრინციპს, რომლის თანახმადაც ფინალში, მუსიკალური ნაწარმოების დასასრულის მსგავსად, ყველა უმთავრესი თემა უნდა იყოს წარმოდგენილი. „დიდმარხვის ოთხშაბათი“ ღვთისმშობლისადმი ლოცვის პოეტური იმიტაციით მთავრდება. ასოციაციური ქვეტექსტი აქაც საოცრად ტევადია, მაგრამ პოეტური ფრაზეოლოგია დანტეს უკვე ნასესხები ციტატის გარდა, რაიმე კონკრეტული წყაროდან ნასესხებ დეტალს აღარ შეიცავს. დახვეწილი უბრალოებითა და ლირიკული განცდის სიფაქიზით ეს ფინალი მეოცე საუკუნის პოეტური ხელოვნების საუკეთესო ნიმუშთა რიცხვს განეკუთვნება:

Blessed sister, holy mother, spirit of the fountain, spirit of the garden,
Suffer us not to mock ourselves with falsehood
Teach us to care and not to care
Teach us to sit still
Even among these rocks,
Our peace in His will
And even among these rocks
Sister, mother
And spirit of the river, spirit of the sea,
Suffer me not to be separated
And let my cry come unto Thee.

[დავ კურთხეულო, წმინდაო დედავ, სული ბადის და სულო შადრევნის, არ დაგვრთო ნება სიყალბით თავის მოტყუების. გვასწავლე ზრუნვა და უზრუნველობა გვასწავლე სიმშვიდე აქაც კი, ამ კლდეთა შორის ჩვენი მშვიდობა მის ნებაშია და აქაც, ამ კლდეთა შორის დაო, დედავ სულო ზღვისა და სულო მდინარის, არ დამრთო ნება განცალკევების და ამოვიდეს ცემი ღალადისი შენამდის.

აღსანიშნავია, რომ ანგლოკათოლიკედ მოქცევის მიუხედავად, არც „ნაცრისყრის ოთხშაბათის“ შექმნამდე და არც მას შემდეგ, ელიოტის პოეზიაში არ ჩანს რომელიმე კონკრეტული რელიგიური დოგმისადმი მკაფიოდ გამოხატული ერთგულება. მისი ადრეული პოეზია ანტილკერიკალურია და ფაქტობრივად, რელიგიისადმი გულგრილი; „უნაყოფო მიწაში“ რელიგიური თემატიკა უფრო ინდუსტრიული მოტივებით არის წარმოდგენილი, ვიდრე კათოლიკური სიმბოლიკით, ხოლო „ოთხ კვარტეტში“ პოეტი მრავალ არაერთგვაროვან რელიგიურ და საერო-მსოფლმხედველობრივ თვალსაზრისს იყენებს სამყაროს მითოპოეტიკური მოდელის შესაქმნელად. „ჩვენთვის ლიტერატურაა რელიგიის შემცვლელი, – წერდა პოეტი, – და იგივე ითქმის ჩვენს რელიგიაზეც“ .

„ნაცრისყრის ოთხშაბათი“ გამონაკლისს წარმოადგენს იმ მხრივ, რომ ის თითქოს მთლიანად ეფუძნება სალხინებლის კათოლიკურ დოგმატს, თუმცა პოეტის მიერ აღიარებულ ანგლოკათოლიციზმში, როგორც ანგლიკანური ეკლესიის განშტოებაში, ეს დოგმატი უგულვებელყოფილია. არსებითად, პოემა იმდენად სალხინებლის დოგმატთან არ არის დაკავშირებული, რამდენადაც დანტეს „სალხინებელთან“, მაგრამ ასოციაციურ სიახლოვესთან ერთად, აქ თვალნათლივ ჩანს დიდი განსხვავებაც – „სალხინებელი“ კონკრეტულია, ის დანტეს თანამედროვე სისხლსავსე ფლორენციელებით არის დასახლებული. ელიოტის ლირიკული გმირის განცდები კი არამატერიალურია“, ის წმინდა სულიერებისა და აბსტრაქციის სფეროში ეძიებს ხსნას და მასთან ერთად ჭეშმარიტებას. პოემის სიმბოლიკა ამაღლება-ზეადსვლის იმ ზოგადკულტურული წარმოდგენის ნაწილია, რომლის ბირთვსაც დასავლურ კულტურაში დანტეს პოემა განასახიერებს, მაგრამ ამავე დროს, „ნაცრისყრის ოთხშაბათი“ „სალხინებლისგან“ სრულიად განსხვავებული მხატვრული ნაწარმოებია. იგივე ეხება ელიოტის სხვა წყაროებსაც და ამიტომაც არის, რომ დანტეს, სახარების, ან სან ხუან დე ლა კრუსის ციტატები, მთელი მათი მნიშვნელობის მიუხედავად, „ნაცრისყრის ოთხშაბათში“ აღიქმება ასოციაციურ ფონად და არა მიმბაძველობად, ან ძველი და ნაცნობი თემატიკის გადამღერებად.

პოემა სრულიად მოკლებულია რაიმე სახის დიდაქტიკას. ის ერთდროულად წარმოადგენს ლირიკულ აღსარებასა და ზეარსის თემაზე პოეტურ მედიტაციას, მაგრამ არავითარ „დამრიგებლურ“ ტენდენციას ის არ შეიცვას. აქაც, ისევე, როგორც რელიგიასთან ასოცირებულ ელიოტის სხვა ნაწარმოებებში, აშკარად მოქმედებს პოეტის ერთ–ერთი ფუძემდებლური თეორიული დებულება, რომელიც მას „ღვთაებრივ კომედიასთან“ დაკავშირებით აქვს გამოთქმული: „დანტეს, როგორც პოეტს, არც სწამდა და არც არ სწამდა თომისტური კოსმოგონია ან სულის თეორია. ის უბრალოდ, იყენებდა ერთსაც და მეორესაც... პოეზიის შესაქმნელად.“

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Andrewes, Lancelot. *Ninety-Six Sermons*. Ed. by J. Bliss and J.P. Wilson. Oxford: John Henry Parker. Vol. 1, 1841
2. Rodgers, Andrew T., “T. S. Eliot’s “Purgatorio”: The Structure of Ash-Wednesday.” *Comparative Literature Studies* Vol. 7, No. 1 (Mar., 1970): 97-112
3. Eliot, T. S. *For Lancelot Andrewes: Essays on Style and Order*. L. Faber, 1928
4. Eliot, T.S. *Selected Essays*. London: Faber and Faber, 1999

Temur Kobakhidze

Doctor of Philological Science, Professor

Ivane Javakhisvili Tbilisi State University

Symbolism of Ascent in T.S.Eliot's Ash Wednesday

Summary

T.S.Eliot's Ash Wednesday is often called his conversion poem. It represents a particular search for "self-transcendence," what Eliot early in his career called "an all-inclusive experience outside of which nothing shall fall." The protagonist of the poem almost fails in his search for the transcendent, but not entirely. It is cyclical in its form, moving from a sense of despair and choice of renunciation in death, to a vision of one's sin, to a vision of something heavenly and eternal, back to a sense of this world and its sensual claims and struggles. Still it ends with hope in prayer. The poem is a study in the struggle between the worlds of time and that of the eternal, between the worlds of faith and evidence, and between self-sufficiency and repentance. It invokes a number of themes and images from Dante's final cantos of the Purgatorio, which address Dante's repentance and cleansing in Eden before Beatrice. Eliot's Lady is alternately Lady Poverty or Renunciation, Death, the Virgin Mary, or (perhaps) a woman like Beatrice. Eliot's later developed neo-Platonic themes are already in evidence here, esp. the notion that the eternal and transcendent somehow exist beyond our sense of history and the contingent in this life.